

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ВІДТВОРЕННЯ СУСПІЛЬНИХ БЛАГ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

CONCEPTUAL BASES OF THE THEORY AND PRACTICE OF RECREATION OF PUBLIC BENEFIT IN THE ECONOMIC SYSTEM OF UKRAINE

Рецензія на монографію Маріанни Кічурчак «Відтворення суспільних благ в економічній системі України: концептуальні засади теорії та практики» (Львів, 2016. – 494 с.)

В умовах розвитку ринкової економіки в українському соціумі особливе місце посідають питання, що стосуються економічної природи, ролі та місця суспільних благ в системі національного господарства. З огляду на це виникає потреба в необхідності теоретичного обґрунтування процесу відтворення суспільних благ в економічній системі України.

Саме з цього погляду значний інтерес становить рецензоване видання. Монографія є ґрунтовним науковим дослідженням, яке має теоретичне і практичне значення. Її автор провела комплексний аналіз генези відтворення суспільних благ: від концептуалізації теоретико-методологічних засад до встановлення причинно-наслідкових взаємозв'язків і взаємозалежностей між відтворенням суспільних благ та найголовнішими складовими національної економічної системи. Обрана науковцем генетично-еволюційна й системно-синергетична парадигма дослідження дала змогу ґносеологізувати таку складну проблему, як відтворення суспільних благ у змістовно-функціональній єдності, органічно поєднавши між собою найголовніші закономірності теоретичного конструювання організації їх виробництва з характером змін в економічній системі України. Це сприяло формуванню на світоглядно-методологічному і практичному рівнях комплексного уявлення про найголовніші взаємозв'язки та взаємозалежності відтворення суспільних благ в економічній системі України.

Про системність такого дослідження свідчить структура рецензованої монографії, що складається із вступу та п'яти розділів, у кожному з яких поетапно розкривається розуміння природи відтворення суспільних благ в економічній системі України, а також висновків, списку використаних джерел і додатків. Композиційно в кожному із представлених розділів на підставі диспуту з окремих теоретико-методологічних і практичних проблем відтворення суспільних благ в економічній системі подано авторські підходи щодо їхнього узагальнення, оцінки та розв'язання. Цьому, безумовно, сприяло й опертя на широку джерельну базу, а саме: вітчизняні та іноземні наукові розвідки з проблематики дослідження; офіційні статистичні дані України, зарубіжних країн та міжнародних організацій; нормативно-правові акти нашої та інших країн, рейтингові оцінювання тощо. Все це слугує також підставою для підтвердження достовірності отриманих у монографії наукових положень, результатів і висновків.

У першому розділі рецензованої монографії теоретико-гносеологічні засади відтворення суспільних благ в економічній системі

розглянуто з позицій еволюційно-генетичної парадигми. Автор, розкриваючи власне бачення такої складної економічної категорії як «суспільне благо», виокремила найголовніші підходи до її змістового наповнення, а також класифікацію та типологізацію цих благ (с. 7-23). У результаті таких досліджень стала можливою побудова структурно-логічної характеристики суспільного блага як категорії відтворювального процесу, а також перехід до з'ясування природи відтворення суспільних благ. М.Кічурчак аргументувала, що відтворення суспільних благ є синтетичним поняттям і запропонувала авторське бачення цієї категорії через детермінацію низки вихідних світоглядних засад та специфічних ознак (с. 25-27). Ґрунтовно проаналізовано найголовніші закономірності становлення теорії відтворення суспільних благ в економічній науці від XVII до початку XXI століть, що сприяло виокремленню основних засад її конструювання. Окрему увагу приділено еволюції теорії відтворення суспільних благ

в українській економічній думці XVII – початку XX ст. (с. 39-50) Автор монографії навила переконливі аргументи на користь того, що теоретичне конструювання найголовніших засад і принципів відтворення суспільних благ на українських землях відбувалося одночасно із процесами його концептуалізації у західній економічній думці, і, що є найбільш цікавим, за деякими складовими ідеї українських-вчених економістів на той час були передовими та новаторськими.

Другий розділ монографії є головним чином методологічним, де подано формування загальної методики проведення дослідження відтворення суспільних благ в економічній системі, стрижнем якої є системно-синергетична парадигма. Завдяки цьому в монографії чітко визначені окремі наукові задачі дослідження та обґрунтовано вибір методів їхнього вирішення. М.Кічурчак визначено місце і роль загальнонаукових і спеціальних методів

дослідження у пізнанні такого складного процесу, як відтворення суспільних благ в економічній системі, завдяки чому запропоновано світоглядну концепцію детермінації перманентності їхнього виробництва. Логічним продовженням цього є встановлення теоретико-методологічної бази взаємозв'язків і взаємозалежностей між ґносеологією економічних систем і відтворенням суспільних благ, а також концептуалізація розширеної моделі відтворення суспільних благ на засадах еволюційно-генетичної та системно-синергетичної парадигми (с. 85-99). Крім того, це дозволило розкрити сутність механізму відтворення суспільних благ, визначити його дерево цілей, найголовніші підсистеми та найважливіші ланки, а також упорядку-

вати діючий інструментарій дослідження цього наукового феномену з виокремленням особливостей його застосування у теорії відтворення таких благ.

У третьому розділі монографії детерміновано особливості й закономірності відтворювального процесу для суспільних благ в економічній системі України, починаючи від оцінки чинників організації виробництва суспільних благ за адміністративно-командної системи і завершуючи аналізом відтворення таких благ у вітчизняній економіці від моменту проголошення незалежності до сьогодення. М.Кічурчак обґрунтувала, що за адміністративно-командної системи господарювання в Україні модель відтворення суспільних благ опиралася на дію основного закону соціалізму, концептуально пов'язаного із суспільними фондами споживання (с. 123-135). Заслугою автора монографії є також і те, що вона виявила генетично-еволюційну і системно-синергетичну спорідненість відтворення суспільних благ як у сучасній економіці України, так і часів УРСР, підґрунтям чого була невідповідність забезпечення суспільних благ реальним можливостям тієї чи іншої економічної системи. Результатом таких розбіжностей стали світоглядно-прикладні суперечності відтворення суспільних благ, що спричинили зниження тону функціональної спроможності держави їх надавати.

Привертає увагу підхід автора монографії до оцінки впливу інституційних чинників на відтворення суспільних благ, підґрунтям чого є використання канонічного аналізу для визначення особливостей дії інституту суспільного вибору на такі процеси (с. 149-157); упровадження такого індикатора, як індекс відносної концентрації об'єктів, що відчужуються, завдяки якому встановлено зв'язок між приватизацією та базовими умовами виробництва таких благ (с. 160-162). Також у монографії викликає зацікавлення здійснений аналіз характеру функціонування системи фіскального обміну як складової відтворення суспільних благ в Україні, де за допомогою кількісних індикаторів детерміновано специфіку еволюції діючої системи оподаткування, фіскальної децентралізації та функціональної спроможності держави надавати такі блага (с. 167-193). У рецензованій монографії заслуговує на увагу: з'ясування впливу реального сектору на відтворення суспільних благ, що здійснено на прикладі такої визначальної галузі, як промисловість; встановлення найголовніших закономірностей інвестування у сфері відтворення суспільних благ на підставі розвитку інституту державно-приватного партнерства; оцінки деформацій виробництва суспільних благ тінювим сектором в Україні та підходи з поліпшення якості надання таких благ.

На наш погляд, науковий інтерес викликають також погляди М.Кічурчак щодо дослідження потенціалу відтворення суспільних благ та його реалізації в економічній системі України на прикладі сфери культури (с. 255-311). Зокрема: визначено чинники інституціоналізації відтворення суспільних благ сфери культури в контексті забезпечення національних інтересів і національної безпеки; сформовано наукові підходи щодо аналізу стану потенціалу виробництва таких благ на підставі побудови економетричних моделей, інтегральних індексів зростання закладів культури в регіоні та за окремими їх видами; показників варіації, індексу рангової активності відвідування населенням закладів культури тощо.

У п'ятому розділі монографії детерміновано найголовніші напрями удосконалення відтворювального процесу для суспільних благ в економічній системі України. Підставами для цього стало вивчення зарубіжного досвіду відтворення суспільних благ і виокремлення найголовніших складових його адаптації до вітчизняних умов. Автором запропоновано такі методологічні підходи для оцінювання можливостей використання зарубіжного досвіду у вітчизняній практиці відтворення суспільних благ, як: еластичність видатків зведеного бюджету по ВВП, індекс змін структури видатків зведеного

бюджету, кластерний аналіз, індикатори нерівномірності окремих складових місцевих бюджетів (с. 319-338). Також сформовано низку пропозицій з підвищення дієвості інституційних чинників механізму відтворення суспільних благ в економічній системі України та детерміновано напрями імплементації методології програмно-цільового бюджетування у виробництво таких благ. Нарешті, у монографії окреслено авторське бачення перспектив еволюції відтворення суспільних благ у вітчизняній економічній системі з урахуванням необхідності реалізації стратегії сталого розвитку, в якому підкреслено важливість опертя на системно-синергетичну парадигму.

Загалом, оцінюючи монографію позитивно, слід вказати також і на деякі дискусійні положення, а саме:

□ трактування сутності відтворення суспільних благ передбачає наукове обґрунтування специфіки їх відтворення для різних видів суспільних благ (с. 26). На нашу думку, якщо відтворення суспільних благ розглядається як синтетична економічна категорія, то її доречно представити як симбіоз відносин виробництва, розподілу, обміну і споживання стосовно різних видів суспільних благ. Вважаємо, що цей аспект проблеми недостатньо розглянутий у рецензованій монографії, розуміючи, що тематика такого дослідження досить специфічна;

□ зауважимо, що третій розділ монографії виглядає дещо переобтяженим унаслідок того, що у ньому представлено шість параграфів, натомість в інших розділах при поділі на параграфи використано більш гармонізований підхід. З цього приводу зазначимо, що науковий стиль логіки викладу матеріалу передбачає досягнення збалансованості при з'ясуванні окремих аспектів проблеми відтворення суспільних благ в економічній системі;

□ автор монографії знаходить велику кількість деформацій і диспропорцій, пов'язаних із механізмом акумулювання, розподілу й перерозподілу ресурсів для виробництва суспільних благ (с. 148-149, с. 194-195, 208-209, 225-226, 252, 290). Однак, на наш погляд, варто звернути увагу на те, що диспропорційність є природною формою функціонування ринкової економічної системи, у цьому розумінні також і для відтворення суспільних благ. Автору, як нам уявляється, доречно уточнити свої позиції щодо цього питання, тобто розмежувати диспропорції відтворення суспільних благ в економічній системі, які є формою прояву об'єктивних економічних законів, і диспропорції, що виникають як результат дії позаекономічних чинників чи неадекватних форм економічної політики.

Отже, на наше глибоке переконання, монографія М.Кічурчак «Відтворення суспільних благ в економічній системі України: концептуальні засади теорії та практики», будучи оригінальним, цілісним і завершеним дослідженням актуальної та важливої для економічної теорії та історії економічної думки проблеми зацікавить наукове співтовариство, економістів-практиків й усіх тих, хто цікавиться науковими дослідженнями з національної економіки. Обраний автором об'єкт і предмет монографічного дослідження, методологічний інструментарій у частині розкриття економічної сутності суспільних благ і природи їхнього відтворення, з'ясування генетично-еволюційних засад формування теорії відтворення таких благ, концептуалізації моделей відтворення суспільних благ в економічній системі, детермінації з позицій системно-синергетичної парадигми особливостей і закономірностей перманентності їхнього виробництва в Україні та окреслення перспективних напрямів розвитку можна зарахувати до когорти робіт, орієнтованих на вивчення та вирішення пріоритетних напрямів соціально-економічних і наукових проблем сьогодення.

Степан ГОЛУБКА,
доктор економічних наук, професор кафедри
фінансів і кредиту ДВНЗ «Університет банківської справи»